LİTOGRAFİYLE ŞİİRSEL BİR DEVİNGENLİĞİN İZİNDE

Hayri Esmer

Ülkemizde, öteden beri baskı tekniklerinde verilen yapıtların sınırlılığı dikkate aldığında, son yıllardaki olumlayıcı ivme görmezden gelinemez. Cumhuriyetle başlayan bir tanışma süreci olsa bile esas ilginin ve esas gelişimin 60'lı yıllarda başladığını söylemek yanlış olmayacaktır sanırım. Bu tarihlerden itibaren ressamlar arasında bu alana yoğunlaşmış ve kendilerini geliştirerek uzmanlaşmış insanların varlığını görmekteyiz. Bugünkü olumlayıcı gelişimin biçimlenmesi temelde bu sanatçıların çabalarıyla ilgili olsa gerek. Yaratıcılık serüvenlerini belirli tekniklerin olanaklarıyla sınırlayan bu sanatçılar, yoğun bir üretim süreci içine girerek alanlarının en yetkin ürünlerini de verdiler. 80'li yıllar bunun yankısının hem genç sanatçıların ilgisi yönünde, hem de etkinlik olarak artışın fark edilir bir görünüme kavuştuğu yıllardır. Bu alana özgü yarışmalar, kişisel ve karma sergilerin nicel ve nitel olarak artması gibi.... Baskı tekniklerinin yaygın kullanımında bu sanatçıların özel bir konumu olduğunu kabul etmek gerek. Daha önceleri boyaresmini merkez alan ve bu uğraşlarının yanı sıra baskıresim olanaklarından yararlanan, ona ilgi duyan sanatçılarımızın tersine bu sanatçılar, sanat yaşamını neredeyse baskıresme sadakatle bağlı kalarak sürdürdü. Kuşkusuz bu, bir alanda uzmanlaşmaya olan inancın bir sonucuydu. Onlar sadece bu tekniklerin yaygınlaştırılması ve olanaklarının tanıtılması görevini üstlenmediler aynı zamanda Türk baskıresminin özgün yapıtlarını da ürettiler. Ve en önemlisi de Türkiye'de sanat üretimini yalnızca baskıresim alanına endeksleyen bir ilk oldular. Bu, baskı tekniklerinin bağımsız bir ifade anlayışı olarak varolabileceğinin koşullarını da beraberinde getirdi. Böylece bir sanatçı tarafından daha önce üretilmediği miktarda eser üretimi, dolayısıyla da bu eserlerde batıyla eşdeğer bir yetkinlik yakalanmış oldu ülkemizde.

Litoğrafiyi yaşamının merkezine yerleştiren ve bu tekniğin sunduğu olanaklarla özgün bir biçem oluşturan Atilla Atar'ın çabasını bu eksende düşünmek gerek. Ülkemizde bu tekniği kulananların neredeyse olmadığı düşünülürse, Onun litoğrafiyle özdeşleşen kimliğinin önemi daha da belirginleşir. Kuşkusuz her sanatçının kendi doğasına en uygun tekniği bulması ve kullanması ile özgün dilini oluşturabilmesi arasında bir paralelliğin varlığına hep inanılmıştır. Bu anlamda Atar'ın Paris Ecole Nationale Supérieure des Beaux Arts'ta bu tekniğin olanaklarını tanıması ile bunu kendi doğasına en uygun ifade aracı olduğunda karar kılmasını kendi sanat serüveninin yeni bir başlangıcı olarak görmek gerek. Pentür geleneğinden gelmesine rağmen onun bu teknikte ısrarlı görülmesi, inançlı bir arayış yapılanması içinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca o, gerek bu tekniği kullanmasıyla gerekse ülkemizde tekniğin yaygınlaşması yönünde getirdiği katkılarla bu tercihinin dayanaklarını da göstermiş olmaktadır.

Atar, litoğrafi ve onun sunduğu olanaklarla bütünleştirdiği dışavurumunu, son dönemlerde sıkça tanık olduğumuz, yaşamı olumsuzlayan, yıkıcı ve yok edici bir kültürün imgesi ekseninde sorunsallaştırıyor. Tekniğin olanaklarını ustalıkla kullanması daha baştan onu ayrıcalıklı bir konuma oturturken, sıkı dokunmuş, titiz ve disiplinli bir arayışın ürünü olan ve sınırları zorlanmış bir litoğrafiyle karakterize olmuş özgün bir biçem ortaya koymaktadır. Yaşamsal deneyimlere yönelik arayışlar temelinde biçimlenen bu yapı, onun yapıtlarını sorgulamalarla kendi dönüşümünü oluşturan bir eksene oturtur.

Atar'ın önceki sergilerinden bildiğimiz, yalın kaya görünümlerini içeren "Transformasyon" ve "Kavaklar" serisinde olduğu gibi, son yaptığı kozmik parçalanmaları ele aldığı resimlerde de olabildiğince zenginleştirilmiş değer skalasının yanında, sadeleştirilmiş yalın bir kurgusal yapı da dikkatimizi çeker. Bu yönüyle resimler kendi aralarında güçlü ve derin bağlar oluştururlar. Gerek nesneye bakışındaki incelikli gözlem ve titiz çalışması gerekse açık koyu karşıtlığını zenginleşen ara değerler paralelinde kullanması, dingin yapıyı yalın ve süzülmüş bir ışık altında kendine özgü bir gerçeklik boyutunda algılamamızı sağlamaktadır. Dolayısıyla resimler, sığ bir yüzey biçimciliğinin ötesinde akılcı bir disipline dayalı keskin bir gözlemciliğin ürünü olan nesneyle hesaplaşmanın sıkı dokunmuş bir karakteristiğini öne çıkarır.

Atar'ın çalışmalarının hareket noktası ne olursa olsun plastik kaygıların başat sorun olarak görüldüğü ve içselleştirildiği bir merkez çevresinde varoluşunu kurgular. Konunun tekeli bertaraf edilir ve neredeyse her çalışmada ondan kurtulma arzusu nükseder. Adeta biçimsel sorunların irdelendiği ve çözümleme arayışlarının sürdürüldüğü bir platform yaratılır. İleti değil amaç, içsel gerilime en uygun dışavurum olanaklarını ve serüvenini yaşamaktır esas olan. Tüm bu yapıtlarda soyutlayıcı ve/veya soyut bir

estetiğin kıyılarında dolaşmak, esas ve dayanak bir faktör gibi kendini gösterir. Böylece kurgusal yapı, resimsel sorunlar bağlamında yeni ve özgün bir içeriksel boyut kazanır.

Bu resimleri ister bir kent imgesi, ister kozmik belirsizliğin imgesi, isterse savaşı ve şiddeti olumsuzlayan imgeler olarak görelim. Her durumda da bize saf, dokunulmamış, insansız ve doğal olanın bir tahayyülü ile karşılaşma olasılığını içinde taşırlar. Kirletilmemiş yaşama duyulan bir özlem arayışı sanki. İnsansız ve ilk haliyle varolan bir doğal iklim yaratıcısı... Güvendiğimiz ve bizi koruyacağına inandığımız tutkulu bir benlik arayışı... Her tür çürümenin ve barbarlığın hücrelerimize dek işlediği bir ortamda yeniden anımsatılan insani bir sığınak gibi. Varoluşumuzun primitif başlangıcına gönderme yapan bu imgelemler günümüzle geçmiş arasında gidip gelmemizi sağlıyor. Ve temel vurguları yeniden gündeme taşıyor. Bu arayış sanki tüm resimlerinin dayandığı bir güvenilirlik alanı gibi yeniden ve yeniden üretiyor kendisini. "Dönüşüm" resimlerinde, "Kavaklarda", "Soyutlananlar"da ve geometrik parçalanmalarda... Şiirsel ve doğal olanın yitirilişine yakılan bir methiye gibi yaşayıp serpiliyor önümüzde.

Yüzeyde oluşturulan parçalanma ve onun ortaya çıkardığı enerji boşalımı, kozmik bir ortamın dinginliğini ve sonsuzluğunu devingen bir atmosfere dönüştürmektedir. Üç boyutlu heykelsi formlar, kütlesel bloklar, parçalanmışlık, dağılgan öğeler ve belirsizlik olasılıkla günümüzün olumsuzlanan yaşamın bir panoramasını sunmaktadır. Son yılların neredeyse kanıksanan şiddet, savaş ve terörist hareketlerin yarattığı yıkım görüntülerini anımsatan bu kompozisyonlar için devingen yapılanma hiç kuşkusuz temel bir olgudur. Sanatçının bir çok kurgusunda bu yapılanmayı tekrar tekrar ele alması, öncekilerin aksine onun devingen bir imge arayışının peşinde olduğunu da duyumsatmaktadır. Bu imge, patlama anının enerji boşalımıyla kendini açığa vuran, içinde bulunduğumuz zamana dair korku ve kaygılı düşüne ilgimizi çekmektedir. Endişeli bir varoluşun izini sürerek, kendi görsel kimliğini varetmektedir. Ancak bu imgeler, Dışavurumcu bir yaklaşımın atraksiyonuna, vücudun jestüel hareketlerinin yarattığı keskin lekesel ve çizgisel karşıtlıklara, sert ve spontan bir biçimlemeye ve yüksek kromalı homojen renk alanlarına dayalı bir gerilimin özelliklerini taşımaz. Daha çok saf zihinsel bir durum olarak ortaya çıkarlar. İmgesel anlamda hayat bulur bu devingen alanlar. Taşın grenli ve geçişli ara değerlerinin öne çıkarıldığı, biçimlerin birbirinin içinde eridiği ve değer zenginliğine sıkça başvurularak oluşturulan dokusal bir etkiyle şiirsel bir atmosfer yaratılır. Sıcak soğuk karşıtlığına dayalı birbirinin içinde eriyen renkler bu şiirsel algıyı daha da güçlendirir. Bu renkler bir taraftan ara değerleri zenginleştirirken diğer taraftan keskin biçimsel yapılanmalar üstünde gerilimsel bir heyecan duygusu yaratırlar. Süzülmüş bir ışık, düzlemler arası geçişi eritmekte ve nesneyi uzamla birleştirme imkanı veren bir araca dönüşmektedir. Gerek rengi gerekse biçimi oluşturmada kullanılan yalın ifade anlayışı duyarlı bir inceliği de içinde var eder. Yapıtlar adeta uzamda bu şiirsellikle devingen bir heyecan arasında gidip gelirler.

Bir tarafta güçlü, kütlesel, koca bloklar ve dirençli nesneler, diğer tarafta kristalimsi parçacıklar halinde dört bir yana saçılmasının yarattığı ürpertici boşunalık hissi... Bu paradoksal görünüm ve metaforik anlatı, kendi kavramsal içeriğini oluşturmakla birlikte onun özgün bir göstergesine dönüşür. Böylece uzam, imgelerin hem taşıyıcısı, hem hapsedici görünümüyle, onları kendi içinde parçacıklara bölerek yok eden bir kavrayışla bütünlükçü bir algılayış şekli olarak ortaya çıkar. Parçalanan parçalandıkça toparlanma olasılığını da yok eden, yitip giden bir varoluşun izini sürer. Bu çözülme ve yok oluş gittikçe bir kimliksizliğe bürünür, benzeşir ve varlıkla yokluk arasındaki bir belirsizlikte sorgulamayla yüz yüze bırakır bizi. Yaratıcı ben, sonsuz bir varoluşu deşifre eden bir estetik yapılanmaya oturur böylece. Güçlü geometrik bloklar, sonsuz bir boşluk ve korku ve endişe dolu kaotik bir dağılganlık içindedir her şey. Umutsuzluğun ve belirsizliğin egemen olduğu çaresiz bir bekleyiş iklimi...

Ve böylece, zaman zaman volkanik bir patlamanın akışkan dağılganlığı, zaman zaman da geometrik kütlelerin sonsuz bir boşlukta bizden uzaklaştığına tanık oluruz. Litoğrafinin olanaklarıyla ustaca örtüştürülen bu dingin ve gerilimsel üslup, yeni bir yaşam sıcaklığının izlerini de içinde yaşatmaktadır. Tüm bunlar, uygarlığı tehdit eden cehennemsi bir karanlığa vurgu yapmasalar bile yitirilmiş bir yaşama duyduğumuz özlemi derinden duyumsatmaktadırlar. Bir yapıttan da beklediğimiz bu değil midir zaten....